

Van motivatie naar goesting

Scholen versterken in motiverend onderwijs

Verle Germeijs

(foto: Tim Gouw)

'Arno, je hebt me toch wat ontgoocheld op deze toets. Ik had eigenlijk beter verwacht van jou, want ik weet dat je het kan. Ik reken erop dat je volgende keer wat beter studeert.' Iedereen weet dat de kans klein is dat Arno door mama's woorden gemotiveerd zal zijn om harder zijn best te doen. Iedereen weet ook dat als ze andere woorden had gebruikt, ze misschien meer had bereikt. Want over hoe we kinderen en jongeren kunnen motiveren, is al veel gezegd en geschreven. Toch ondervinden we dat motiveren makkelijker gezegd is dan gedaan. Niet alleen thuis, maar ook op school.

Wie is wie?

Marie-Rose Defour is directeur van VCLB Midden-Limburg en VCLB Noord-Oost-Limburg. Zij is samen met Marijke Luykx van bij de aanvang een trekker van het project Motivatie.

Christel Moors is directeur van het GO! Atheneum van Bree en is met haar school als een van de eersten ingestapt in het leertraject motivatie.

Joris Aerts werkt in het technisch Instituut Sint-Lodewijk te Genk, waar hij verantwoordelijke is voor het gelijke onderwijskansenbeleid en het pedagogisch team ondersteunt. Deze school stapte ook als een van de eersten in het leertraject motivatie.

Marijke Luykx is voormalig directeur van CLB Genk-Maasland GO! en nam de organisatie van de start van het project Motivatie op zich.

In het schooljaar 2013-2014 stapten 16 Limburgse secundaire scholen samen met hun CLB-medewerker in een leertraject over motiverend onderwijs. Ze werden daarbij begeleid door prof. Maarten Vansteenkiste en zijn team aan de UGent. Het doel is om tot een schoolbeleid te komen waarin vernieuwde aandacht is voor de motivatie van leerlingen en leerkrachten. CLB-medewerkers hebben in dit 'project Motivatie' de rol van ondersteuner: de scholen ondersteunen in hun veranderingsproces om in te zetten op motivatie. Op basis van hun ervaringen schreven enkele CLB-medewerkers samen met het Gentse onderzoeksteam nadien een draaiboek uit voor collega-CLB'ers die met hun scholen ook motiverend aan de slag willen gaan. Caleidoscoop gaat in gesprek met enkele CLB'ers en leerkrachten die met de volle goesting gaan voor meer motivatie in onderwijs.

Motivatie: draai de kraan toe in plaats van te blijven dweilen

Marie-Rose: Het project Motivatie is een deelproject van Leerrecht Limburg. Sinds 2010 bundelen we in Leerrecht Limburg met de CLB-directies uit alle netten in Limburg onze krachten om het leerrecht voor leerlingen te garanderen.

Marijke: Zoals iedereen zagen ook wij het aantal spijbelaars en de ongekwalificeerde uitstroom in onderwijs toenemen. Al snel was duidelijk dat wij het niet wilden hebben over 'leerplicht' (dat klemtoon legt op corrigerend en sanctionerend optreden), maar wel over het recht dat elke jongere heeft op leren.

Marie-Rose: Net zoals bij leer- of gedragsproblemen zien we leerrecht als een continuüm van zorg. Dat gaat van brede basiszorg (motiverend onderwijs dat uitval voorkomt), over verhoogde zorg in de klas (leerkrachten competent maken bij vragen over demotivatie, afwezigheid, desinteresse) tot uitbreiding van zorg (wat te doen als afhaken of uitsluiting dreigt) en leerrecht op maat (samenwerking met netwerkpartners). De manier waarop we

elke fase verder uitwerken, heeft Marina Vandermeulen beschreven in haar artikel in Welwijs (1).

Het project Motivatie past binnen de brede basiszorg: we willen ervoor zorgen dat de school de motivatie van alle leerlingen versterkt om op die manier schoolmoeheid, spijbelen of vroegtijdige uitval te vermijden. Met het project Motivatie ondersteunen wij als CLB de scholen daarbij.

Marijke: Door schoolondersteunend te werken aan een motivationeel schoolklimaat, wil het CLB leerrecht garanderen. In plaats van te blijven dweilen met de kraan open, draaien wij de kraan toe.

CLB plant zaadjes

Marijke: Het CLB heeft in het project Motivatie twee rollen. Ten eerste plantte het CLB zaadjes: het nam het initiatief voor het project, het legde de brug tussen het veld en de universiteit Gent zodat we een stevig wetenschappelijk fundament hadden en het hielp bij de coördinatie van het project. Ten tweede zijn er individuele CLB-medewerkers die nauw samenwerken met hun school en een heel leertraject in die school coachten.

Joris: Voor onze school was de trekkende functie van de CLB-medewerker heel belangrijk. Ik voelde me wat alleen om in het leertraject te stappen. Een aantal collega's was ook sceptisch, maar met de hulp van het CLB konden we mensen warm maken. Ik kreeg twee jaar geleden de opdracht van de directie om een werkgroep samen te stellen rond alles wat met afsprakenbeleid te maken heeft. Het heette eigenlijk 'sanctioneringsbeleid' en ik voelde mij daar helemaal niet goed bij. Het aanbod van het CLB van het project Motivatie kwam dan ook als geroepen.

Christel: Onze start was anders. Wij waren op school al ons sanctioneringsbeleid aan het herdenken toen ik kennismaakte met het project Motivatie. Ons moest de CLB-medewerker niet meer warm maken. Zij heeft ons vooral ondersteund tijdens het traject door mee te denken hoe we alles concreet zouden vertalen en implementeren in onze school.

Vitamines voor groei en het ABC

Marie-Rose: De rode draad doorheen ons project Motivatie is de zelfdeterminatietheorie, een theorie over motivatie en groei (zie box 1). De zelfdeterminatietheorie geeft ons concrete handvatten over hoe we bij kinderen en jongeren vitamines voor groei kunnen aanbieden. Groei betekent dat kinderen en jongeren dingen doen die hun nieuwsgierigheid wekken en die ze als plezierig en interessant ervaren. Kortom, dat ze dingen doen omdat ze er goesting in hebben.

Joris: Goesting staat voor vrijwillige motivatie en dat is iets heel anders dan 'moetivatie'. Een leerling die op school luistert om een straf te ontlopen of omdat hij zich anders schuldig voelt, heeft het gevoel dat hij iets moet doen. Maar daar gaat het niet om. Ik wil graag leerlingen die naar een les luisteren omdat ze het interessant vinden en leerlingen die zich aan de regels houden omdat ze de regels zinvol vinden, bijvoorbeeld omdat ze zorgen voor een fijnere sfeer. Dat is motivatie.

Christel: De zelfdeterminatietheorie leert ons dat we als leerkrachten en als school kunnen inspelen op de motivatie van leerlingen via het ABC: **a**utonomieondersteunend zijn, **v**erbondenheid creëren en het gevoel van **c**ompetentie aanwakkeren (zie box 1). Prof. Maarten Vansteenkiste van UGent ondersteunde tijdens het project de CLB's en scholen om de zelfdeterminatietheorie te vertalen en toe te passen.

De school neemt een selfie

Marie-Rose: Een school die deelneemt aan het leertraject motivatie doorloopt drie fasen: oriënteringsfase, diagnostische fase en implementatiefase (zie figuur 1). Deze cyclus duurt een schooljaar. Nadien is het de bedoeling dat de school de uitgeprobeerde veranderingen uitrolt in haar gehele werking. Een school kan kiezen waaraan ze wil werken: afsprakenbeleid, betrokkenheid en evaluatiebeleid of het versterken van de motivatie en draagkracht van leerkrachten. Scholen kiezen vaak voor een mengeling van verande-

ringen, al ging er bij de start van het project vooral aandacht naar het afsprakenbeleid. Nadien kwamen er scholen die inzetten op het versterken van de betrokkenheid van leerkrachten.

Christel: Voor mij was de foto van de school (diagnostische fase, zie figuur 1) een start om concreet aan de slag te gaan. De foto is gemaakt op basis van de antwoorden van bijna al onze leerkrachten op een vragenlijst die peilt naar hun lesstijl. De vragenlijst vertrekt van concrete situaties waarmee leerkrachten dagelijks geconfronteerd worden (bv. manier waarop ze omgaan met klagende leerlingen, manier waarop ze regels vastleggen bij het begin van het schooljaar). De vragenlijst geeft aan in welke mate je als leerkracht autonomieondersteunend, controlerend, structurerend en chaotisch lesgeeft.

Onze schoolfoto maakte meteen duidelijk waar we goed in zijn en waar we minder goed in zijn. Gebruikmakend van het ABC-schema (zie box 1) konden we concrete suggesties formuleren aan het lerarenteam. Zo werden leerkrachten aangemoedigd om het initiatief en de verantwoordelijkheid bij jongeren meer te stimuleren door bijvoorbeeld meer keuze en inspraak te verlenen. Jongeren kunnen meebeslissen over de toetsdatum, welke van drie huiswerkopdrachten ze maken, en worden gevraagd om het schoolreglement in hun eigen woorden te herschrijven. Leerkrachten voelden zo meteen aan wat ABC concreet inhoudt. Op korte termijn leverde dat meteen succeservaringen, wat hen motiveerde om verder te doen met het project.

Marijke: De afname van de vragenlijst, de analyses van de antwoorden en het opstellen van het verslag gebeurt steeds aan de UGent door het team van prof. Maarten Vansteenkiste. Daar kan elke school ook terecht voor een individueel consult om de resultaten van de bevraging te bespreken en te vertalen naar concrete richtlijnen.

Goesting staat voor vrijwillige motivatie. Dat is iets anders dan moetivatie.

Al is het maar om in plaats van een sanctie uit te spreken, de leerlingen de vraag te stellen: 'Hoe gaan jullie dit goedmaken?'

Christel: Als je een duidelijk afsprakenkader creëert en je zorgt dat het kader wordt opgebouwd in samenspraak met leerlingen, leerkrachten en directie, dan heeft dat een groot effect op de hele school. Ik kom van een periode als directeur waarin leerlingen en leerkrachten voortdurend discussieerden over sancties bij bepaalde overtredingen. Bij de ene leerkracht kregen ze een blaadje straf, bij de andere een opmerking en bij nog een andere leerkracht kregen ze niets. Er was onduidelijkheid. Dat creëerde onrust en spanning. De basisbehoeften van mijn leerkrachtenkorps werden dus in beperktere mate voldaan.

Om van een sanctioneringsbeleid naar een afsprakenbeleid te gaan, heb ik bijvoorbeeld leerlingen en leerkrachten consequenties laten kleven op het niet-naleven van afspraken. Die afspraken hadden we voordien ook al samen opgesteld. Ik merkte dat leerlingen vaak strengere consequenties voor zichzelf bedachten dan de leerkrachten. We hebben over de consequenties een compromis gevonden. Het afsprakenkader heeft voor een enorme rust gezorgd in de school waardoor de verbondenheid (zie box 1) tussen leerlingen en leerkrachten groeide. En als die verbondenheid goed zit, dan kan je aan het competentiegevoel en de autonomie van leerkrachten en leerlingen werken.

Onze leerlingen weten dat ze inspraak hebben vooraleer wij een beslissing nemen. Als naderhand een leerling zich niet aan de afspraak houdt, dan is daar een zware consequentie aan verbonden. Dat vinden ze normaal, want ze stemden in met de consequentie in onverdachte tijden. Vervolgens kan je dan samen kijken hoe je een zinvolle invulling geeft aan bijvoorbeeld een strafstudie. 'Er wordt naar ons geluisterd', zeggen onze leerlingen. Dat je de autonomie van leerlingen ondersteunt, is een enorme meerwaarde.

” We verwachten niet dat leerkrachten een bocht van 180 graden maken, wel dat ze over een aantal zaken bewuster nadenken.

Veranderen gebeurt stap voor stap

Joris: Uit onze schoolfoto bleek dat wij heel veel inzetten op controle en dwang en eigenlijk minimaal aan autonomieondersteuning deden. Alles moest gereguleerd worden, voor elke overtreding moest er onmiddellijk een sanctie klaarliggen met weinig ruimte voor overleg. We vroegen ons af: hoe effectief is onze aanpak?

Daarbij gingen we stap voor stap te werk. Elke verandering roept immers weerstand op bij mensen. Je kan niet vragen van een collega die 25 jaar lang een bepaald principe heeft gehanteerd om dat morgen te veranderen omdat 'een professor in Gent zegt dat er eigenlijk een beter principe is'. We hebben op school een werkgroep samengesteld van een vijftiental mensen. We werken via het olievlekprincipe om veranderingen door te voeren. Stel dat we een groepje leerkrachten hebben die we moeilijker bereiken, dan is er een collega uit de werkgroep van het project motivatie die ook tussen dat groepje leerkrachten gaat staan. Zo kan die een verandering mee helpen waarmaken. Je moet dus je pionnetjes uitzetten.

Christel: Wij wilden meer inspraak van leerlingen toelaten. We startten met heel kleine dingen zoals het examenrooster dat de leerlingen samen mochten opstellen.

We lieten dit soort kleine veranderingen toe waardoor leerkrachten voelden dat het klasgebeuren evolueerde van passief naar actief. Daardoor werd voor leerkrachten de meerwaarde van het ABC-denken (zie box 1) zeer duidelijk. We konden stilaan grotere veranderingen doorvoeren (zoals het afschaffen van examens in de eerste graad, zie het artikel in Klasse september 2016, n.v.d.r.).

Van regels/sancties naar afspraken/consequenties

Marijke: Een motiverende aanpak vertaalt zich meestal in de manier waarop je met anderen communiceert. In plaats van dwingend taalgebruik in het schoolreglement kan je bijvoorbeeld uitnodigende taal gebruiken. Het is dus de kunst de juiste woorden te vinden zonder te verzanden in een permissief klimaat. Toch gaat het voor mij breder dan dat. Het gaat over een basishouding van oprechte nieuwsgierigheid en interesse voor elkaar, en dan volgt die communicatie wel vanzelf.

Joris: We verwachten niet van onze leerkrachten dat ze een bocht van 180 graden maken, dat ze hun persoonlijkheid aanpassen of een 'rolletje' spelen. We verwachten wel dat ze over een aantal zaken bewuster nadenken. Daardoor doen ze sommige dingen al heel anders.

BOX 1. ZELFDETERMINATIETHEORIE IN EEN NOTENDOP

De zelfdeterminatietheorie (ZDT) is een motivatietheorie en is van toepassing op verschillende levensdomeinen (bv. school, sport). De theorie bleek al bruikbaar om bv. beter te begrijpen wat de motivatie is van kinderen om zich in te zetten op school of dat niet te doen, waarom kinderen activiteiten die ze niet graag doen (bv. opruimen) toch vrijwillig kunnen uitvoeren en hoe we hen daarbij kunnen stimuleren. Niet enkel de motivatie en betrokkenheid van leerlingen, maar ook die van leerkrachten kunnen we beter begrijpen vanuit dit kader.

Drie universele basisbehoeften: ABC

Volgens de ZDT heeft iedereen dezelfde drie basisbehoeften

- autonomie: jezelf mogen zijn, mogen kiezen, mee mogen nadenken en beslissen
- verbondenheid: erbij horen, een goede band hebben met belangrijke mensen uit je omgeving zoals broers, zussen, ouders, vrienden
- competentie: je bekwaam voelen om dingen tot een goed einde te brengen

Goesting of autonome motivatie

De ZDT zegt dat het ondersteunen van het psychologischebehoeften-ABC ervoor zorgt dat mensen meer autonoom gemotiveerd en meer betrokken zijn. Als je autonoom gemotiveerd bent, doe je iets omdat je zelf kiest om het te doen, omdat je de zin ervan inziet of omdat je goesting hebt.

Het tegenovergestelde van autonome motivatie is moedervat of gecontroleerde motivatie: je doet iets omdat je het gevoel hebt dat je dat moet doen, omdat anderen dat van je verwachten, of omdat je je anders schuldig voelt of schaamt.

Het ABC op school

De ZDT geeft handvatten om op school het psychologischebehoeften-ABC te bevredigen. Op die manier zullen leerlingen meer autonoom gemotiveerd zijn.

- Autonomieondersteunend lesgeven: je kan ervoor zorgen dat leerlingen regisseur worden van hun eigen leren door bv. keuzes te voorzien (welke huiswerkopdracht ze maken, welke twee van de drie opgaven ze maken op een toets ...), nieuwsgierig te zijn naar de interesses van leerlingen en leertaken daarop af te stemmen.
- Verbondenheid creëren: je kan betrokken zijn op je leerlingen en zorgen voor een veilig klimateel door bv. aandacht te hebben voor de sfeer in de klas of leerlingen aan te moedigen om elkaar te helpen.
- Competentiegevoel aanwakken: je kan structuur bieden en duidelijk maken wat je verwachtingen zijn zodat leerlingen zich bekwaam voelen om de opdrachten tot een goed einde te brengen door bv. duidelijke regels op te stellen, hulp en tips te geven en hen zelf de oplossingen te laten vinden.

Meer lezen?

Grondige uitleg over de zelfdeterminatietheorie:

VANSTEENKISTE, M. & SOENENS, B. (2015). *Vitamines voor groei*.

Ontwikkeling voeden vanuit de Zelf-Determinatie Theorie. Leuven:Acco.

Interview met Maarten Vansteenkiste over zelfdeterminatietheorie met uitleg over de verschillende soorten motivatie:

VICTOIR, A. (2010). Hoe we kinderen en jongeren kunnen motiveren.

Toepassingen van de zelfdeterminatietheorie. *Caleidoscoop*, 22(1), 6 – 15.

Hoe kunnen wij hem
beter motiveren!?

Op zoek naar alternatieven: een gesprek in plaats van een briefje

Joris: Eerlijk toegegeven, enkele jaren terug stond ik niet echt stil bij wat in het schoolreglement stond over sancties. Nu durven we dat in vraag te stellen. Een mooi voorbeeld is 'preventieve schorsing'. Eigenlijk is dat dwaas en nutteloos: een leerling omwille van zijn gedrag onttrekken aan toezicht, regels en de les. Preventief schorsen komt erop neer dat we een leerling die via zijn gedrag toont dat hij niet in de les wil zitten, ook echt uit de les zetten. Iemand die spijbelt, schorsen we. Dus iemand die zichzelf uitgesloten kan voelen, gaan we nog eens extra uitsluiten, waardoor zijn basisbehoeften verder worden gefrustreerd. Dat klopt niet. Bij sancties gaat het over een machtsmiddel: onderdrukken en kleinhouden. Terwijl opvoeden juist betekent: laten groeien en groot krijgen.

Maar wat is dan het alternatief? Wij hebben bijvoorbeeld net zoals bij Christel een gradueel systeem ingebouwd van consequenties bij het niet-naleven van afspraken. Onze school vroeger, dat was het Wilde Westen. We hadden geen leerlingvolgsysteem, maar een 'leerlingach-tervolgsysteem'. Leerkrachten leken op cowboys die jaagden om sancties uit te delen. In plaats van elk feit te bestraffen, hebben we nu een gradueel systeem ingebouwd: leerlingen krijgen een veld waarin ze dingen kunnen doen, experimenteren en ook fouten kunnen maken. Het gaat nu niet meer om sancties uitdelen maar wel om hun gedrag in kaart brengen. Als een leerling een aantal fouten heeft gemaakt, vindt daarover een gesprek plaats. Aan de leerling vragen we dan: 'Wat is jouw plan?' De mening van jongeren bevragen en met hen in dialoog gaan, zo proberen we op een autonomieondersteunende manier herstelgericht te werken. Het gesprek aangaan toont betrokkenheid en dat heeft een heel ander effect dan een briefje in de agenda dat hij thuis moet laten tekenen. Leerlingen met de grootste mond hebben nood aan de breedste lach.

Na anderhalf jaar voorbereiding en een trimester uitproberen, blijkt dat zowel de leerlingen als leerkrachten er laaiend enthousiast over zijn. Tot voordien werden

Een selfie van de school: waar zijn we goed in en waar minder goed?
(foto:Toni Hukkanen)

er bij ons gemiddeld 630 strafstudies uitgeschreven per schooljaar. Nu hebben we tijdens het eerste trimester 18 strafstudies uitgeschreven. In het begin is dat voor leerkrachten moeilijk: iemand die zwaar over de schreef gaat, mag daarvoor geen strafstudie meer krijgen. En dan zeg ik: 'Heb je met hem al eens gepraat en is er schuldbesef? Heb je hem al eens gevraagd hoe hij dit gaat goedmaken?' Bij sommige leerkrachten loopt die verandering wat stroever en dan helpen we hen door dit soort vragen te stellen. Maar de meeste leerkrachten zijn daarin enorm gegroeid.

Op zoek naar alternatieven: verbouw eens een caravan

Joris: We zijn ook op zoek gegaan naar een alternatieve invulling van de klassieke strafstudie. Enkele jaren geleden kochten we op school een oude caravan. Jongens die heel zwaar over de schreef gaan, werken aan de caravan. De idee is: je hebt iets tegen de school gedaan, je doet in ruil daarvoor iets terug. Op een woensdagmiddag werken ze samen onder begeleiding van een leerkracht aan die caravan. Het eerste halfuur werken we gewoon door. Als het goed gaat, geef je die jongens een compliment en laat je hen muziek opzetten. Ze zijn dan verbaasd: 'Mag dat?'

En dan hoor je wel eens in de wandelgangen: 'Zo wil ik ook wel strafstudie krijgen.' Maar wie heeft er ooit beweerd dat een straf niet aangenaam mag zijn? Een straf moet vooral betekenisvol zijn en aanzetten tot nadenken. Die mannen hebben zich nuttig gemaakt en hebben iets terug gedaan voor de school. We hebben ze twee uur van hun vrijheid beroofd want ze moesten daar zijn. Maar tegelijkertijd is het besef bij hen gegroeid dat zij ook op een waardevolle manier kunnen bijdragen aan de schoolwerking.

Stilaan krijgen we meer en meer leerkrachten overtuigd van deze manier van 'straffen'. Nergens staat geschreven dat een leerling moet afzien als je hem straft. Dat heeft geen zin. Je creëert alleen weerstand op die manier en je duwt de leerlingen verder van je af. Een straf kan beter verbindend zijn.

Een intens project voor iedereen

Joris: Een motiverend schoolklimaat komt er niet van vandaag op morgen. Het is veel meer dan het bijwonen van nascholingen waarop lijstjes met tips worden gegeven over hoe iedere leerkracht in zijn of haar les motiverend kan lesgeven. Leerkrachten moeten onderling met elkaar kunnen overleggen, discussiëren en ervaringen uitwisselen. Dat vraagt tijd.

Christel: Het ABC-verhaal (zie box 1) moet doorleefd zijn. Je moet er zelf van overtuigd zijn dat het werkt. Als school bepaal je zelf het tempo dat je daarin volgt. Belangrijk daarbij is dat de directie mee is in het verhaal. Als de werkgroep iedere keer aan de directie toestemming moet vragen om een bepaald idee verder uit te werken of door te voeren, dan werkt dat enorm vertragend. Ik zat als directeur zelf mee in de werkgroep. Het CLB, de pedagogische begeleiding, de werkgroep ... iedereen trok aan hetzelfde zeel.

Marie-Rose: Voor het CLB was het opstarten van het project en het coördineren ervan ook erg arbeidsintensief. In het begin hebben we een deeltijdse medewerker aangeworven. Gelukkig kregen we ook financiële ondersteuning van de provincie Limburg in het kader van het opstarten van een innovatief project. Tot 2018 zitten we redelijk safe wat betreft onze financiële ondersteuning.

Leer van elkaar, maar doe het rustig aan

Marie-Rose: Met het draaiboek en het materiaal dat we nu hebben, kunnen CLB's in andere provincies zeker aan de slag gaan in hun scholen. Een grote meerwaarde aan ons project is dat scholen tijdens hun verandertraject ook met elkaar overlegden. Dat zou ik CLB-collega's in andere provincies zeker aanraden. Het delen van ervaringen met andere scholen is erg krachtig. Dat wordt nog veel te weinig gedaan.

Joris: Het zou jammer zijn moest dat verloren gaan. Een tijdje geleden belde Christel me bijvoorbeeld nog met de vraag of we nog eens konden samenzitten. We hebben anderhalf uur ervaringen uitgewisseld. De tijd was te kort.

Ik vind het zelf heel fijn om op andere scholen ons motivatieverhaal te vertellen. Maar ik merk ook dat ik hen telkens moet waarschuwen niet alles klakkeloos van ons over te nemen. Elke school is anders en vraagt een eigen aanpak en invulling van wat 'motiverend onderwijs' is. Sommige scholen zeggen: 'Super, we starten er onmiddellijk mee, met dat afsprakenbeleid.' Dan antwoord ik: 'Ho, rustig aan. De reden waarom dat bij ons zeer goed werkt, is omdat we onze tijd genomen hebben.' Het project Motivatie gaat over een veranderingsTRAJECT. De geesten moeten rijpen in een school, zodat leerkrachten ten volle overtuigd geraken van de meerwaarde en haalbaarheid van de verandering. Dat vormt de beste garantie op duurzame resultaten.

Zelf aan de slag!

Enkele CLB-medewerkers schreven samen met het Gentse onderzoeksteam een draaiboek voor CLB'ers die met hun scholen motiverend aan de slag willen gaan. Het draaiboek is verkrijgbaar via maarten.vansteenkiste@ugent.be en marie-rose.defour@vclblimburg.be.

Referenties

- (1) VANDERMEULEN, M. (2015). Leerrecht Limburg. Van motiverend onderwijs tot leerrecht op maat. *Welwijs*, 26(2), 11-13.